

Goelag in de Indische Archipel

Nizaar Makdoembaks

**Joden en Stakers in 1942 staatsvijanden
van bezet
Koninkrijk der Nederlanden**

Het Tribunaal
Mission: VI

INLEIDING

Europa en zijn koloniën danken hun bevrijding in de Tweede Wereldoorlog voor een belangrijk deel aan Suriname, de Antillen en Nederlands-Indië. De arbeiders in de bauxietindustrie (Alcoa), de Chinese stokers in de olie-industrie (Shell, Lago) en de arbeiders op de schepen van de Koninklijke Paketvaart Maatschappij hebben daarvoor een hoge prijs betaald.

De productie van bauxiet in Suriname en benzine in Curaçao voor de geallieerden werd veiliggesteld door de stakers in deze bedrijven te behandelen als staatsgevaarlijke vijanden van Nederland. De naar Suriname en Curaçao vluchtende Nederlandse Joden vonden om dezelfde materiële redenen geen veilig onderkomen in de overzeese gebieden. Ook zij werden door de Nederlandse regering als staatsvijanden behandeld.

In de analyse van prof. Loe de Jong (nieuwslezer radio-Oranje, Londen) en andere historici komt niet of onvoldoende naar voren dat gekozen werd voor het veiligstellen van Surinaams bauxiet en Antilliaanse olie als reden om Joodse landgenoten in deze Nederlandse koloniën als asielzoekers te weigeren.

Met deze studie wil ik als onderzoeker van Surinaamse afkomst een gapend gat vullen in de interpretatie van de beslissende rol van de Nederlandse Antillen, Suriname en Indonesië in de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog.

"Er wonen allerlei groepen in Nederland die een andere geschiedenis of een andere interpretatie daarvan meebrengen, en daar kun je niet aan voorbij gaan", is de mening van Frank van Vree, hoogleraar Mediastudies en Cultuurgeschiedenis. (1) 'Simpel feiten over het kolonialisme kun je niet meer brengen zoals toen, en het heeft ook geen nut,' zegt Van Vree. 'Geschiedenis moet je helpen je te redden in de wereld van vandaag, waarin Nederland onderdeel is van een groter geheel, en moet dus ook in die context worden geplaatst.'

Met andere woorden: als die "nationale geschiedenis" er een is waar een flink deel van de Nederlandse bevolking zich *niet* in herkent, schiet je je doel voorbij. (1)

Met deze studie is het mij redelijk gelukt de blinde vlekken van de Parlementaire Enquête Regeringsbeleid 1940-1945 en van historicus Loe de Jong zichtbaar te maken. Ik toon aan dat de ideologie waarop het kolonialisme is gebaseerd op zowel de stakers in de bauxietmijnen en olie-industrie als op de Joodse vluchtelingen dezelfde desastreuze uitwerking had. Met deze publicatie wil ik voorkomen dat de huidige Nederlandse

geschiedenis over de rol van Suriname, de Nederlandse Antillen en Indonesië in WO II een te sterk gecensureerde wetenschap en eenzijdige interpretatie van feiten is.

In 2002 kreeg ik naar aanleiding van zijn publicatie over de tragedie van de Shell-stokers in 1942 op Curaçao contact met de Curaçaose politicoloog Junnes E. Sint Jago.

Voor mij werd het duidelijk dat er veel belangrijk historisch materiaal over de rol van de Nederlandse koloniën in de Tweede Wereldoorlog nog niet of zeer beperkt gepubliceerd was. Door mijn opgewekte nieuwsgierigheid de vrije loop te laten volgde uiteindelijk deze vuistdikke publicatie.

In het Nederlandse Instituut voor Oorlogsdocumentatie heb ik het grootste deel van de literatuur voor de studie kunnen raadplegen. Onder meer de acht rapporten in negentien boekdelen van de Parlementaire Enquête Regeringsbeleid 1940-1945, enkele delen van Loe de Jongs bekende werken over WO II, diverse rapporten en archiefmateriaal, kranten, weekbladen, etc.

Nizaar Makdoembaks

SAMENVATTING

In de Tweede Wereldoorlog hebben Amerika en Nederland in 1942 de mensenrechten van arbeiders en Joden van het Koninkrijk der Nederlanden (Suriname, Curaçao, Indonesië, Nederland) zeer ernstig geschonden.

Censuur en ingrijpen tijdens de verhoren van getuigen door commissies van de Parlementaire Enquête Regeringsbeleid 1940-1945 hebben tot nu toe kunnen voorkomen dat deze oorlogsmisdrijven berecht zijn.

Bauxiet, olie en vluchtende Joden

De Nederlandse regering zorgde slecht voor de verdediging van bauxietmijnen en raffinaderijen in de overzeese Nederlandse koloniën en liet daarmee ook de arbeiders aan hun lot over. Stakingen van de werknemers tegen onrecht en misstanden in deze industrie werden met harde hand door het Nederlandse en het Amerikaanse leger onderdrukt. Dit leidde tot bloedvergieten met vele doden en gewonden tot gevolg.

Onder geen beding mocht de productie van bauxiet en benzine onder de stakingen en de opvang van Joden gaan lijden. Dit was ook de reden dat de door koningin Wilhelmina benoemde gouverneurs van de bezette koloniën talmden of weigerden om onder andere de levens van Nederlandse Joden op de vlucht voor de nazi's te redden.

Dat Suriname en de Nederlandse Antillen Joodse vluchtelingen weigerden op te nemen, was aan Van Lidth (Van Lidth de Jeude, regeringscommissaris voor de vluchtelingen, NM) bekend. Voor een aantal trachtte hij asyl te vinden in Australië, zonder succes. Australië wilde wel immigranten toelaten, maar geen Joden. (Loe de Jong, 2)

Gouverneur Wouters van Curaçao hanteerde in mei en juni 1940 vooral het veiligheidsargument (Loe de Jong, 2) en behandelde de Joodse vluchtelingen als vijanden van Nederland. Dat Wouters in 1940 ook erkende antifascisten interneerde en bijvoorbeeld Joodse vluchtelingen samen met fervente nazi's in hetzelfde kamp plaatste, liet hem koud (3; 4):

'Die (...) hadden door brandstichting in de raffinaderij en in de havens geheel Curaçao in vlammen kunnen doen opgaan,' verklaarde hij later. (4)

Wouters kaatste de bal terug aan de Parlementaire Enquêtecommissie '40-'45. De staatkundige verantwoordelijkheid lag bij de ministers in Londen (2):

'(...) dat ik ze (Joodse vluchtelingen, NM) geweigerd heb. Dat staat mij niet voor de geest, maar wel, dat wij voorzichtig zijn geweest. U geeft mij nu verschillende dingen aan. Als dit mededelingen waren van de Regering in Londen, dan had zij toch ook

opdracht kunnen geven om dit te doen; wij moesten toch dit Rijksdeel besturen naar de aanwijzingen van de Regering? Als wij iets deden, wat niet in orde was, konden wij een lastgeving krijgen om het anders te doen.’ (5)

Amerika bezet Suriname en Antillen om bauxiet en olie

Voor president Roosevelt en minister Lord Halifax van Engeland was het een eenvoudige zaak om in 1941 koningin Wilhelmina mede te delen dat zij Suriname en Curaçao (en Aruba) zouden gaan bezetten vanwege hun bauxietmijnen en olieraffinaderijen. (6; 7; 8) De koningin, haar ministers Welter (Koloniën) en Van Kleffens (Buitenlandse Zaken) waren bang voor het Amerikaanse imperialisme maar hadden geen andere keuze en moesten de bezetting accepteren. (7)

De Verenigde Staten van Amerika en Engeland hadden belangrijke redenen voor het belegeren van deze gebiedsdelen met hun troepen. Roosevelt had de koningin erop gewezen dat 65 procent van de grondstof die voor de Amerikaanse vliegtuigindustrie van vitaal belang was, uit Suriname werd betrokken. (6)

Welter: ‘Voor mijn overweging gold echter alleen, dat zonder de olie van Curaçao en Aruba de oorlog niet kon worden gewonnen. Dit was ten enenmale uitgesloten. Curaçao en Aruba waren toen van direct vitaal belang voor de oorlogvoering. De benzine voor de Royal Air Force kwam, naar ik meen, geheel en al van Curaçao. Zonder de raffinaderijen van Curaçao en Aruba ware de oorlogvoering verlamd. Hetzelfde gold voor Suriname, wat bauxiet betreft.’ (7)

Op het hoogtepunt van de oorlog produceerden de raffinaderijen op Curaçao (Shell) en Aruba ongeveer 60.000 tot 80.000 ton olie per dag. Al voor de oorlog was duidelijk dat de raffinaderijen, indertijd de grootste ter wereld, in geallieerde handen moesten blijven.

Onder geen beding mocht de productie van bauxiet en benzine lijden onder de gevolgen van de stakingen en de opvang van Joden. Daarom talmden of weigerden de door koningin Wilhelmina benoemde gouverneurs van de bezette koloniën om de levens te redden van Nederlandse Joden die op de vlucht waren voor de nazi's.

Ineenstorting Moeder Holland voorkomen door rijkdommen van West- en Oost-Indië

Mede door de substantiële bijdrage van West- (Suriname, Curaçao, Aruba) en Oost-Indië met hun strategische grondstoffen, financiële middelen en locaties, heeft de Nederlandse regering in ballingschap haar positie als middelgrote mogendheid in de wereld ook na de oorlog behouden.

Ook Oost-Indië heeft met ruim 378 miljoen gulden aan goud en 700 miljoen dollar (1940, 1941) aan rubber en tin (9; 10), Europa en zijn koloniale gebiedsdelen helpen bevrijden. In

februari 1943 beschikte Nederlands-Indië nog over \$ 472 miljoen en had Curaçao een oorlogswinst gemaakt van 20 miljoen guldens. (11)

Nederland erkende dit aan de Parlementaire Enquêtecommissie Regeringsbeleid 1940-1945 in april 1948. (7)

Minister van Koloniën Charles J. I. M. Welter: *'Ik heb persoonlijk altijd het standpunt ingenomen, dat al onze pogingen in de oorlogvoering moesten worden gezien in één kader van het nationaal belang, en dat beschouwde ik als te zijn het herstel van de onafhankelijkheid en de integriteit van het Koninkrijk en het welzijn van het Koninkrijk met inbegrip van de overzeese gebiedsdelen. Ik heb mij altijd grote zorgen gemaakt over de positie van het Koninkrijk bij een voortzetting van de oorlog, omdat het Koninkrijk, naar mijn opvattingen, enigszins een archaische structuur geworden was. Een zeer klein moederland met 9 miljoen mensen en ontzaglijk rijke overzeese gebiedsdelen, die, naar ik wist, zeer de jaloezie van andere machten in de wereld hadden opgewekt en die ons een positie in de wereld gegeven hadden, die geheel inadequaat was aan de betekenis van Nederland als zodanig alleen. Het was me altijd een heel grote zorg, die structuur van het Koninkrijk. Ik heb dikwijls gezegd, ook in de Ministerraad: ik zie het Koninkrijk der Nederlanden op het ogenblik als een pyramide op zijn top. Bij een voortgezette grote beweging in de wereld moet die omvallen. Daarom was het naar mijn mening een Nederlands belang van de eerste orde, dat die beweging òf niet komt, òf zo spoedig mogelijk tot rust wordt gebracht, anders voorzag ik een ineenstorting van het Koninkrijk. (...)* (7)

Engeland vond levens Joodse vluchtelingen ondergeschikt aan oorlogvoering

Omdat Joodse vluchtelingen geen aanwinst waren voor de oorlogvoering liet Engeland er na de bezetting van Nederland in mei '40 haast geen enkele meer toe.

Loe de Jong: *'Joodse vluchtelingen die de Noordzee overstaken, kregen natuurlijk in Engeland asyl maar na de grote vluchtelingengolf in mei en juni '40 zijn dat uit Nederland maar heel weinigen geweest – daarentegen kwamen met name in Zwitserland en Vichy-Frankrijk talrijke Joodse echtparen al of niet met kinderen terecht en voor hen was Engeland gesloten. Engeland liet alleen diegenen toe (dat gold ook voor niet-Joden) die voor de Geallieerde oorlogvoering van belang waren en dat laatste was bij de Joodse vluchtelingen meestal niet het geval.'* (12)

Voor de Nederlandse regering gold hetzelfde

Het standpunt van gouverneur dr. P.A. Kasteel van Curaçao (juli '42 - mei '48) was klare taal: (...)

"De omstandigheid", schreef de heer Kasteel, "dat (...) de olieproductie op Aruba en Curaçao voor de oorlogvoering een der vitaalste zenuwen vormde, maakte alle andere vraagstukken, hoe gewichtig op zich ook, daaraan ondergeschikt. (...) Het is duidelijk, dat de oorlogvoering een primair belang vormde en dat met name een ongestoorde voortbrenging van olieproducten (...) alles overheerste. Noch voor het Koninkrijk, noch voor onze bondgenoten kon het risico worden genomen van ongediscrimineerde toelating van vreemdelingen. Een stagnatie van olieproductie of van aflevering gedurende ook slechts enkele dagen had rampzalige gevolgen kunnen hebben met een verlies aan mensenlevens, verscheidene malen groter dan het aantal vluchtelingen." (13)

Kasteel en de regering namen bovenstaande standpunt in op een moment dat de genocide op Joden al bekend was.

Dr. Loe de Jong: *'De Nederlandse regering was, vergeleken met andere regeringen in ballingschap, in '40 in de gelukkige omstandigheid dat er drie overzeese gebiedsdelen waren waarover zij de hoogste zeggenschap had: Nederlands-Indië, de Nederlandse Antillen en Suriname; van deze drie waren de Antillen in de zomer van '40 het gemakkelijkst per schip te bereiken. Evenwel: de gouverneurs van de Antillen (Wouters, NM) en van Suriname (Kielstra, NM) weigerden toen aan de vluchtelingen uit Europa asyl te verlenen en de regering legde zich daarbij neer, (...) daaruit vloeide voort dat eind juni '40 ca. tweeduizend Nederlandse vluchtelingen, hoofdzakelijk Joden, in Frankrijk kwamen vast te zitten.'* (14)

In september 1942 ontving de minister van Koloniën (Welter) uit Suriname een telegram van waarnemend gouverneur Brons:

"De mogelijkheid tot het opnemen van vluchtelingen wordt geheel beheerscht door al of niet tijdelijke levering vanuit de Vereenigde Staten van noodzakelijke materialen voor bouwen en inrichten van verblijven, huishoudelijke artikelen en gedeeltelijke voeding. Plaatselijke productie van bouwmaterialen is ten volle benodigd voor urgente behoeften defensie en bauxietbedrijven. Indien levering en verscheping van genoemde bouwmaterialen in den vorm van militaire barakken en andere benodigheden wordt verzekerd kunnen ongeveer 1000 vluchtelingen opgenomen worden ongerekend het aantal bedoeld in Uw 560." (13)

Tevens deelt mr. Johannes Cornelis Brons aan de Parlementaire commissie in het vervolg van dit telegram het volgende mee: *"Vluchtelingen kunnen vier maanden na de ontvangst van de noodige materialen geplaatst worden punt kosten van opzet en*

inrichting gebouw globale raming 1 miljoen gulden jaarlijks uitgaven 900 gulden per hoofd." (15)

Radiorede Gerbrandy:

Premier laat niet merken dat Joden vijanden van Nederlandse koloniën zijn

Midden 1942 zaten honderden Joodse Nederlanders vast in het nog onbezette deel van Frankrijk. Als ze geen land van bestemming hadden liet Portugal ze niet toe. De VS wilde ze alleen tijdelijk opnemen, als ze naar een ander land konden doorstromen.

West-Indië behandelde de Joodse Nederlandse vluchtelingen als vijanden. Om een duurzame bauxiet- en benzineproductie te garanderen weigerden de Nederlandse gouverneurs van Curaçao en Suriname de Joodse vluchtelingen op te nemen. De radiorede van minister Gerbrandy gaf op dat moment een volledig verkeerd beeld over het vraagstuk van de Joodse Nederlanders.

25 juli 1942, radiorede premier Gerbrandy naar aanleiding van nieuwe Duitse maatregelen tegen de Joodse Nederlanders. (16)

'Landgenoten, Er bereiken ons berichten omtrent nieuwe maatregelen, welke de vijand heeft beraamd tegen de Joodse Nederlanders. Blijkbaar is met de uitvoer dier maatregelen die een vérgaande strekking hebben, reeds begonnen. Zij komen neer op niets meer of minder dan de wegvoering van tienduizenden volwaardige Nederlandse burgers naar Duitsland, en waarschijnlijk vandaar verder naar het Oosten (Poolse vernietigingskampen, NM). Hiermede wordt een eeuwenlange Nederlandse traditie gebroken.' (16)

Premier Churchill van Engeland en niet-Joden bagatelliseerden Jodenvervolging

Winston Churchill, premier van Groot-Brittannië tijdens de Tweede Wereldoorlog, vond dat de Joden medeschuldig waren aan hun eigen vervolging.

Dat blijkt uit een artikel onder de kop *Hoe de Joden Vervolging Kunnen Bestrijden*, dat Churchill in 1937, enkele jaren voor het uitbreken van de oorlog, heeft geschreven. Hij verweet de Joden te veel afstand te houden van de maatschappij en spoorde hen aan 'pogingen tot integratie' te doen. (17)

Churchill betichtte ook Joodse werkgevers in de textielindustrie van uitbuiting.

"Wat de relatie van Joden met niet-Joden kenmerkt, is dat de Jood zich als anders beschouwt. Hij ziet er anders uit. Hij denkt anders. Hij heeft een andere traditie en achtergrond", aldus de politicus Churchill. (17)

Het artikel werd door historicus dr. Richard Toye van de Universiteit van Cambridge in de Churchillarchieven gevonden. (17)

Ook in Nederland wist de niet-Joodse Nederlander van de Holocaust in WO II en leefde kalm door. Uit een onderzoek van dagboeken van niet-Joodse Nederlanders bij het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) bleek dat velen al in de zomer van 1942 op de hoogte waren van de Holocaust, aldus historicus van de Universiteit van Amsterdam, dr. Wichert ten Have. Onderzoeker Janneke Martens: "Het was shockerend voor mij. Dat ze niets deden tegen de Jodenvervolging wist ik al, maar dat ze er niet eens bij stilstonden ..."
(18)

Ook Amerika vond levens Joodse vluchtelingen minder waard dan eigen veiligheid Joodse kolonisatie in Suriname afgeblazen

Antisemitisme in Amerika maakte het leven voor veel Joodse Amerikanen haast onmogelijk waardoor men naar andere, veiliger, regio's ging zoeken.

Er waren maar weinig landen waar de Joodse vluchtelingen terechtkonden. Doordat ook Engeland na de bezetting van Nederland geen Joden meer toeliet kwamen eind juni 1940 zo'n tweeduizend hoofdzakelijk Joodse Nederlandse vluchtelingen in Frankrijk vast te zitten.

Ook immigratie naar de VS was amper mogelijk. De Amerikaanse immigratiediensten hanteerden vanwege de nationale veiligheid steeds strengere regels. Dit heeft ook Otto Frank met zijn gezin ondervonden.

In Amerika zelf maakte het antisemitisme het leven voor veel Joodse Amerikanen haast onmogelijk waardoor men naar andere, veiliger regio's ging zoeken. Vóór de oorlog al kwam Suriname in beeld bij een Joods comité in New York. Een onderzoek van professor Swellengrebel was echter ongunstig voor de kolonisatie van 30.000 Joden in Suriname. (19)

Joden konden nergens meer terecht

Voor honderdduizenden vluchtende Joden die naar de VS wilden, was immigratie niet mogelijk. De Amerikaanse immigratiediensten hanteerden steeds strengere regels vanwege de nationale veiligheid.

Dr. David Engel van de New York University bestudeerde het Otto Frank-dossier. Hij zegt: 'De zes miljoen Joden die omkwamen, stierven niet alleen door acties van de Duitsers, maar ook door toedoen van omstanders, waaronder de Amerikaanse overheid.' (20)

Otto Frank heeft – tevergeefs – meerdere pogingen ondernomen om met zijn gezin naar de Verenigde Staten te emigreren. Maar dat werd onmogelijk gemaakt door de Amerikaanse overheid, blijkt uit documenten volgens dr. Richard Breitman, professor aan de American University uit het 'Otto Frank-dossier'. (20)

Koningin Wilhelmina toonde medeleven met Nederlandse Joodse vluchtelingen, maar regering (premier Gerbrandy en gouverneurs van West-Indië) was te laks

'De koningin en de regering in Londen waren reeds in de zomer van 1942 op de hoogte van het gericht en stelselmatig uitroeien van Nederlandse Joden. Ook in Londen leefde de koningin ten zeerste met de Joden mee. In menige radiotoespraak stond zij stil bij de Jodenvervolging,' aldus Loe de Jong. (21):

'Ik deel van harte,' zei zij bijvoorbeeld in oktober 1942 in een toespraak tot de bevolking in bezet gebied, 'in uw verontwaardiging en smart over het lot onzer Joodse landgenoten en met mijn gehele volk voel ik de onmenselijke behandeling, ja het stelselmatig uitroeien van deze landgenoten, die eeuwen met ons samenwoonden in ons gezegend vaderland, als ons persoonlijk aangedaan.'

Werd er inderdaad zo gevoeld door het 'gehele volk? (21)

Loe de Jong:

'Nee. Er was in bezet gebied veel meer onverschilligheid dan de koningin zich blijkbaar bewust was, ja de Jodenvervolging ging van de zomer van '42 af, toen de deportaties begonnen, gepaard met een opmerkelijke groei van antisemitische gevoelens waartegen verscheidene illegale bladen met klem waarschuwden.' (21)

Parlementaire Enquête kritisch op slappe houding van regering

'De commissie betreurt het dan ook ten zeerste, dat de Regeringen van Suriname en Curaçao – de eerste aanvankelijk en de laatste bij voortdoring – een afwijzende houding hebben aangenomen met betrekking tot het toelaten van Nederlandse uitgewekenen en dat de Nederlandse Regering niet met het oog op rampspoedige gevolgen, welke uit die houding konden voortkomen, daartegen krachtiger is opgetreden. (...)

Tengevolge van de zoëven gerelateerde omstandigheden konden, toen op 11 November 1942 de Duitsers het tevoren nog onbezette gebied van Frankrijk bezetten, de daar vertoevende Nederlandse uitgewekenen, wier aantal ongeveer 1200 bedroeg, niet meer op legale wijze het land verlaten. Zij waren nadien genoodzaakt om tot dat doel hun toevlucht te nemen tot illegale middelen, waardoor, zoals nog nader zal blijken, de kans om uit Frankrijk weg te komen, veel geringer was geworden.' (13)

Parlementaire Enquêtecommissie kritisch op gouverneurs van West-Indië

'Hoewel de Regering er bij de Gouverneurs van Suriname en Curaçao op zou hebben aangedrongen om inzake het toelaten van Nederlandse uitgewekenen een ruimer standpunt in te nemen, hadden zij zich tegen de inwilliging van dat verzoek verzet. Gezien het feit, dat er, toen Frankrijk in het begin November 1942 geheel door de Duitsers werd bezet, daar naar schatting nog 1200 grotendeels Joodse uitgewekenen vertoefden, van wie nadien een aantal naar Duitsland is getransporteerd, is de commissie van oordeel, dat wel zeer laat is overgegaan tot het nemen van maatregelen om hun toelating op wat ruimere schaal in Nederlands West-Indië mogelijk te maken. Indien de Regeringen van Suriname en Curaçao eerder haar afwijzende houding ten aanzien van de toelating van Nederlandse uitgewekenen hadden prijsgegeven, zou het naar het oordeel der commissie mogelijk zijn geweest om een groter aantal hunner bijtijds uit Frankrijk af te voeren en had voor een gedeelte der uitgewekenen veel ellende voorkomen kunnen worden. De commissie is van oordeel, dat het levensgevaar, waarin de Joodse uitgewekenen in Frankrijk destijds verkeerden, voor de betrokken autoriteiten zwaarder had behoren te wegen dan de door hen aangevoerde bezwaren tegen het opnemen van een groot aantal uitgewekenen op Curaçao of in Suriname. (...) Naar de mening der commissie zouden de tot dit doel te brengen financiële offers stellig minder zwaar hebben gewogen dan het levensgevaar, waarin zeer velen der uitgewekenen in Frankrijk, die immers grotendeels Joden waren, verkeerden.' (13)

Jodenhaters in regering van invloed op trage redding van Joodse vluchtelingen

De autoriteiten in de overzeese gebiedsdelen legden een wat passieve houding naar het toelaten van Nederlandse Joodse vluchtelingen voor de dag.

De Parlementaire Enquêtecommissie is gebleken, dat, *'hoewel de Nederlandse Regering in het laatst van 1940 de mogelijkheid had geopend tot de opname van enige honderden uitgewekenen in Nederlandsch-Indië, zij er toen klaarblijkelijk ten aanzien van West-Indië niet in geslaagd is om ook ten aanzien van deze gebieden de mogelijkheid tot toelating van uitgewekenen te verruimen. (...) Eerst in de tweede helft van 1942, toen Nederlandsch-Indië reeds geruime tijd als evacuatieoord was weggevallen en dientengevolge de evacuatie uit Portugal gedurende enige maanden practisch stil stond, omdat de Regering van dat land niet bereid was inreisvisa te verstrekken, terwijl bovendien in Frankrijk, waar de uitgewekenen derhalve moeilijk weg konden, de toestand zich zodanig ontwikkelde, dat hun vertrek dringend noodzakelijk werd, werd de mogelijkheid geschapen tot het evacueren van enige honderden uitgewekenen uit Portugal naar Suriname (maar 123 Joodse vluchtelingen i.p.v. de geplande 1000 op 23 december 1942, NM). Dat zulks toen eerst gebeurde,*

was, naar de heren Van Harinxma thoe Slooten en Van Lidth de Jeude aan de commissie hebben verklaard, een gevolg van de houding van de koloniale autoriteiten.’ (13) (Die rechtstreeks onder de Nederlandse regering in Londen stonden, NM.)

Loe de Jong, werkzaam bij radio-Oranje, had moeite met het antisemitisme in regeringskringen:

‘(...) Ministers waren overigens de enigen niet die bij tijd en wijle van een zekere afkeer van Joden getuigden. Er heerste binnen de Irene-brigade een zekere mate van antisemitisme, Vrij Nederland heette bij sommigen ‘een Jodenkrant’ (Van Blankenstein beklagde er zich over bij Dijkhoorn) en sommige Joden, met name Meyer Sluijser, meenden dat speciaal het milieu van Buitenlandse Zaken nog altijd niet vrij was van het antisemitisme dat in het begin van de eeuw mr. L.E. Visser, de latere president van de Hoge Raad, ertoe gebracht had, de dienst van het departement te verlaten. In ’43 in dispuut gewikkeld met de waarnemend secretaris generaal van Buitenlandse Zaken, Van Bylandt, kreeg Sluijser van deze te horen dat hij ‘helemaal geen antisemiet’ was, maar dat hij toch nooit een Jood tot gezant benoemd wilde zien en dat hij in een betoog van Van Blankenstein ‘een typisch Joodse gedachtengang’ aangetroffen had. In diezelfde tijd vernam Sluijser van Pelts adjudant D.J.F. de Man, ‘dat graaf Van Bylandt niet zoveel Joden bij de RVD wilde hebben – inderdaad ging de leiding van de Regerings Voorlichtingsdienst, zij het, wat Pelt betrof, met grote spijt, rekening houden met het feit dat het antisemitisme in bezet Nederland en in bezet Europa in het algemeen toegenomen was: er moesten niet te veel Joden in dienst der regering naar het vasteland terugkeren.’ (22)

Antisemitisme onder leden van de regering in Londen is van invloed geweest bij de trage redding van Joodse levens door West-Indië. Een enkeling bracht dit ook naar buiten.

Toen mr. Willem Frederik Lodewijk Graaf van Bylandt (wd. secretaris-generaal van het departement van Buitenlandse Zaken te Londen), samen met onder meer Hart en Van Vredenburg in beeld kwamen om de plaats van de afgetreden minister Welter (Koloniën tot november ’41) in te nemen merkte jhr. ir. O.C.A. van Lidth de Jeude, regeringscommissaris voor de vluchtelingen (vanaf 15 september 1942, minister van Oorlog) in Londen, op 26 november 1941 het volgende op, (23):

‘Van dit trio zou men kunnen zeggen, dat zij waren ‘bien étonnés de se trouver ensemble’. Weet Hart niet, dat zij beiden ‘Jodenhaters’ zijn en dat dus deze combinatie op niets moet uitlopen. Een stelletje ambitieuze ambtenaren, dat tezamen

een intrigue opzet. Van mij moeten zij niets hebben, omdat zij wel begrijpen, dat ik hun spelletje doorzie! Men wordt moedeloos, als men dit alles aanziet! (...)' (23)

Goelag in de Indische Archipel

Ook de oorlogsmisdrijven die door Nederlandse autoriteiten in 1942 werden gepleegd op stakers in of uit onze Indische Archipel (West- en Oost-Indië) onder verantwoordelijkheid van de koninkrijksregering in Londen zijn strafrechtelijk nooit onderworpen aan een onafhankelijk onderzoek. De daders zijn nooit berecht.

In 1942 trachtten inheemse en contractarbeiders in de olie- en bauxietindustrie en de scheepvaart in de koloniën zich door middel van werkweigering te bevrijden van de nog aanwezige restverschijnselen van de slavernij uit de koloniale tijd. De stakingen werden met medewerking van Nederland door de machtige Amerikaanse bezetter gebroken. De stakers ondergingen ernstige schending van mensenrechten zoals wij die kennen van de maatregelen die Russische autoriteiten met politieke gevangenen plegen te nemen.

Ook werden als intimidatie door de Nederlandse autoriteiten vijftien Chinese stakers van de Koninklijke Shell op Curaçao in koelen bloede vermoord en tientallen verwond. Deze werkweigeraars waren als politieke gevangenen geïnterneerd in de Antilliaanse goelag Suffisant.

Daarnaast zorgde Nederland ervoor dat honderden Indische stakers van de Koninklijke Paketvaart Maatschappij (KPM) in Australië en Brits-Indië als dwangarbeiders in de goelag (werkkampen en interneringskampen) gevangen werden gehouden.

Otto Edward Huiswoud, alias Frank Billings, Louis Doedel en Anton de Kom alias Adek, waren bekende politici en antifascisten die solidair waren met de stakers en de ontslagen arbeiders. Jaren voor de oorlog was hun functionering en missie voor de arbeidersklasse onmogelijk gemaakt door acties van de Nederlandse Geheime Dienst.

Otto Edward Huiswoud, zoon van Hollandse slaven, werd door Nederland in Suriname (West-Indië) als politieke gevangene in de goelag Copieweg geïnterneerd. Zijn geestverwant Louis Doedel, was hem jaren eerder voorgegaan en gedurende WO II zat hij 'veilig' opgeborgen in de psychiatrische Goelag Wolffenbutt. Zijn teruggekeerde kameraad Anton de Kom was door de Nederlandse regering in dezelfde periode uitgeschakeld. De Kom werd in 1933 uit Suriname verbannen om in WO II te sterven in een goelag van de Duitse nazi.

De Nederlandse autoriteiten lieten Doedel uitschakelen door misbruik te maken van de psychiatrie in Suriname. Deze strijder voor de rechten van arbeiders werd de bekendste

verzwegen politieke gevangene van het koninkrijk. Louis Doedel kwijnde weg in een psychiatrisch kamp.

Parlementaire Enquête: selectief en niet openbaar

De Parlementaire Enquêtecommissie van het Regeringsbeleid 1940-1945 (gehouden tussen 1947 en 1956) ging selectief te werk en had zichzelf beperkingen opgelegd op bepaalde onderdelen van het onderzoek. De commissie (deel 1 a + b, p. XVII) stelde: 'geen onderzoek te doen naar de strafrechtelijke, doch alleen naar de politieke verantwoordelijkheid van de Kabinetten, die in de jaren 1940 –1945 het bewind gevoerd hadden, en van hun leden.' (24) Getuigen werd door deze commissie regelmatig het zwijgen opgelegd bij al te openhartige mededelingen met betrekking tot de in 1942 uitgebroken stakingen in West- en Oost-Indië. (25) Deze lacunes van de Enquêtecommissie hebben de Nederlandse geschiedenis voor enkele bevolkingsgroepen in onze samenleving geweld aangedaan.

De commissie deed het onderzoek ook achter gesloten deuren en gaf hiervoor de volgende reden: 'De Enquêwet laat zich niet met zoveel woorden uit over de vraag, of de verhoren ener Enquêtecommissie openbaar zijn. De commissie meent evenwel, dat uit het verband van haar bepalingen moet worden afgeleid, dat dit niet het geval is.' Tijdens het onderzoek 'achtte de enquêtecommissie dat het niet wenselijk was dat de verhoren van de commissie openbaar zouden zijn. Zij zou dit ook niet wenselijk achten, omdat weliswaar het Nederlandse volk moet kunnen kennis nemen van de resultaten van haar arbeid, doch het aan het onderzoek niet ten goede zou komen, indien het publiek en de pers konden gaan "meeprocederen".' (24)

De Enquêtecommissie heeft zich wel kritisch getoond over de houding van de gouverneurs van Suriname en de Antillen jegens de opvang van Joodse vluchtelingen. Zij concludeerde, *"dat wel zeer laat is overgegaan tot het nemen van maatregelen om hun toelating op wat ruimere schaal in Nederlands West-Indië mogelijk te maken."*

Joden en stakers rechteloos

Tijdens het onderzoek van de Parlementaire Enquêtecommissie hadden slachtoffers, familie of nazaten van Joden en van stakers van 1942 in West- en Oost-Indië weinig kans om een rechtszaak tegen de Staat der Nederlanden te winnen. Antisemitisme en racisme zouden hen parten kunnen spelen.

De premier van de oorlogskabinetten in Londen, Gerbrandy (ARP) haatte de op de Joodse religie/cultuur lijkende moslims. Pieter Sjoerds Gerbrandy liet aan intimi weten, dat **'alle Muzelmannen brandhout zijn voor de hel.'** (26)

Jan Donner was tijdens en na de Enquête president van de Hoge Raad (1946-1961), (Wikipedia, NM). Daarvoor, in zijn functie als minister van Justitie (ARP, 1926-1933) gaf hij in het kader van huwelijken tussen Chinezen en Nederlanders zijn mening over de betreffende groep in Nederland in klare taal:

***'Wij willen geen Chineezers en ander Aziatisch ongedierte.'* (27)**

NOTENLIJST

1. Geerdink, Frédérique, 'Geschiedenis moet nuttig zijn', Algemeen Dagblad, 4 februari 2004
2. Jong, Loe, de, dr., 'Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog', 1979, deel 9, Londen, eerste helft, p. 550-555
3. Sint Jago, Junnes, E., 'Wuiven vanaf de waranda', De interneringskampen op Bonaire en Curaçao tijdens WO II, 2007, p. 173-183
4. Peeters, Frans, 'Een vergeten Antilliaans drama', Het Parool, 16 april 2002
5. Parlementaire Enquête Regeringsbeleid 1940-1945, deel 6 c, p. 977-979
6. Parlementaire Enquête Regeringsbeleid 1940-1945, deel 6 b, p. 53-54
7. Parlementaire Enquête Regeringsbeleid 1940-1945, deel 2 c, p. 126, p. 129-130
8. Parlementaire Enquête Regeringsbeleid 1940-1945, deel 8 c II, p. 1275-1276
9. Parlementaire Enquête Regeringsbeleid 1940-1945, deel 3 b, p. 181, Verslag
10. Parlementaire Enquête Regeringsbeleid 1940-1945, deel 3 b, p. 183, Verslag
11. Kersten, A.E., Mos, Eric, Th., 'Londense dagboeken van jhr. ir. O.C.A. van Lidth de Jeude januari 1940 - mei 1945', band II, 1943-1945, p. 917
12. Jong, Loe, de, dr., 'Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog', 1979, deel 9, Londen, eerste helft, p. 520-521
13. Parlementaire Enquête Regeringsbeleid 1940-1945, deel 6 a, p. 160-187, VII
14. Jong, Loe, de, dr., 'Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog', 1979, deel 9, Londen, eerste helft, p. 546 - p. 549
15. Parlementaire Enquête Regeringsbeleid 1940-1945, deel 6 c, p. 1020 - p. 1024
16. Parlementaire Enquête Regeringsbeleid 1940-1945, deel 7 a, p. 412-413
17. An.: 'Joden ook schuldig aan vervolging', Het Parool, 12 maart 2007
18. Pen, Hanneloes, 'Nederlander wist van holocaust en leefde kalm door', Het Parool, 14 november 2000
19. Parlementaire Enquête Regeringsbeleid 1940-1945, deel 6 c, p. 912, p. 920
20. Pietersma, Jeroen, 'Brieven Frank vrijgegeven', Dagblad De Pers, 15 februari 2007
21. Jong, Loe, de, dr., 'Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog', 1979, deel 9, Londen, eerste helft, p. 522

- 22.** Jong, Loe, de, dr., 'Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog', 1979, deel 9, Londen, eerste helft, p. 226-228
- 23.** Kersten, A.E., Mos, Eric, Th., 'Londense dagboeken van jhr. ir. O.C.A. van Lidth de Jeude januari 1940 – mei 1945', band I, 1940-1942, p. 587
- 24.** Parlementaire Enquête Regeringsbeleid 1940-1945, Algemene Inleiding, deel I a + b, De Tweede Kamer besloot in haar vergadering van 6 november 1947 tot aanneming van een voorstel van PvdA-fractievoorzitter Van der Goes van Naters (brief van 16 juni 1947, Zitting 1946-1947, no. 490, 12)
- 25.** Parlementaire Enquête Regeringsbeleid 1949-1945, deel 3 c, p. 425 - p. 428, p. 432
- 26.** Peeters, Frans, 'Iedere gelovige heeft recht op zijn eigenaardigheden', Het Parool, 8 februari 2003
- 27.** Meertens, Katja, 'Een Chinees paspoort maar nooit in China geweest', Algemeen Dagblad, 16 augustus 2004